

УДК 658.14/.15

**ФОРМАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ТА СТРУКТУРИ МЕХАНІЗМУ
УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ****Піскунова Н.О.***Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара*

Волатильність, невизначеність, нестабільність, становлення ринкових відносин, трансформація законодавчої бази – все це характеризує сучасні умови господарювання українських підприємств. Такі фактори необхідно враховувати для генерації ефективного та якісного результату підприємництва, адже їх вплив є безсумнівним. Поряд з цим ефективне господарювання залежить і від менеджменту грошових потоків. У дослідженні розглянуто сутність категорії «механізм управління грошовими потоками» та представлено специфічні властивості зазначеної категорії. Чітке визначення складових елементів механізму та розуміння зв'язків, що утворюються між групами елементів, дають змогу якісно та ефективно управляти грошовими потоками підприємства. Під час дослідження було використано загальнонаукові методи пізнання: абстрагування, аналіз, синтез, групування, порівняння, узагальнення, систематизація тощо.

Ключові слова: механізм управління грошовими потоками, елементи системи, специфічні властивості категорії, волатильність, складноорганізована система

UDC 658.14/.15

**FORMALIZATION THE CONTENT AND STRUCTURE OF CASH
FLOW MANAGEMENT MECHANISM****Piskunova N.***Dnipropetrovsk national university named after Oles Gonchar*

The current economic conditions Ukrainian enterprises' performance are characterized by such features as volatility, uncertainty, instability of market relations, the permanent transformation of the legal framework. These factors as those which influence directly on enterprises' efficiency and quality of business should be taken into consideration in the process of generating the strategy of gaining such the results. The authors also notice that the efficient business performance also depend on management of cash flows. The nature and essence of «cash management mechanism» category has been investigated in the article. The specific properties of this category have been presented by the author. A clear definition of the constituent elements of the mechanism and understanding the relationships that are formed between groups of elements enable the high quality and effective management of cash flow of the company. During the study, the authors have used such general scientific methods of investigation: abstraction, analysis, synthesis, grouping, comparison, generalization, systematization.

Keywords: mechanism of cash-flow management, elements of the system, specific properties of category, volatility, completed organizing system

© Піскунова Н.О., 2016

Актуальність проблеми. Від управління грошовими потоками залежить діяльність господарюючого суб'єкта в цілому. Якість та ефективність будь-якої системи у свою чергу залежить від чіткого, адекватного, сучасного трактування її сутності, виділення її складових елементів та розуміння зв'язків між ними. Нестабільні сучасні умови підприємництва підштовхують фінансистів до поглибленого розгляду сутності механізму управління грошовими потоками для отримання ефективної та злагодженої роботи всієї системи. Спираючись на вищезазначене, актуальність теми дослідження не викликає сумнівів.

Аналіз останніх наукових досліджень. Тема «механізму управління грошовими потоками підприємств» досить широко представлена у сучасній науковій літературі. Їй присвятили свої праці такі науковці, як І.О. Бланк, Ю. Брігхем, А. Рябушиць, Л.В. Височіна, Ю.О. Єрешко, О.М. Тридід, К.В. Орехова, В. А. Харченко, С.І. Юрія, В.М. Федосов, О.П. Близнюк, Л.І. Лачкова, В.І. Оспіщев, В.В. Венгер, В.С. Загорський, О.Д. Вовчак, І.Г. Благун, І.Р. Чуй, П.Ю. Буряк, С.Д. Смолінська, Н.Б. Татарин та інші.

Поряд із різними підходами до сутності категорії «механізм управління грошовими потоками», існує низка проблем даного напрямку дослідження. Зокрема, необхідно поглибити наукові розвідки, що стосуються розроблення методичних підходів до оцінювання ефективності управління грошовими потоками підприємств. Причиною цього, в першу чергу, є те, що останні не є адаптованими до сучасної практики господарювання, оскільки не зважають на взаємозв'язок та взаємозалежність результатів управління рухом грошових коштів підприємств та мінливості, невизначеності ринкового середовища [1, с. 147].

Крім цього, не вироблено єдності стосовно трактування та тлумачення категорії «механізм управління грошовими потоками», що постійно вживається у фінансових наукових колах. Наявні тлумачення потребують уточнення. Визначення категоріальної сутності досліджуваного поняття дасть змогу логічно побудувати ефективну, своєчасну структуру механізму управління грошовими потоками. Чітка ідентифікація структурних елементів механізму управління грошовими потоками дасть змогу забезпечити його ефективність.

Метою роботи є дослідження сутності категорії «механізм управління грошовими потоками», її специфічних властивостей та формулювання відповідного поняття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначає Єрешко Ю.О., поняття механізму було запозичене економічною наукою з техніки. Вагомим внеском при цьому є використання руху, виграшу в зусиллі, переміщення, а також використання ресурсів для отримання позитивного ефекту [2, с. 21]. Механізм управління грошовими потоками є похідним та вторинним поняттям по відношенню до фінансового механізму підприємства. У науковій літературі зазначено, що фінансовий механізм складається з таких базових елементів, як система забезпечення, методи, важелі, інструменти [3, с. 429; 4, с. 60; 5, с.58; 6, с. 51; 7, с. 52] та зв'язків між ними.

Можна виділити наступні підходи до формулювання поняття, що сформувались в науковій літературі та спрямовані на розкриття сутності механізму управління грошовими потоками:

– О.І. Бланк, Ю.О. Єрешко, А. Рябущиць притримується тієї точки зору, що механізм управління грошовими потоками являє собою певну систему [8, с.142; 2, с. 21; 9, с. 263; 16, с. 65]. Така складна система містить у своєму складі ряд елементів, серед яких виокремлюють об'єкт, суб'єкт, цілі, функції, принципи, методи, важелі, інструменти управління, забезпечення та ресурси тощо,

– поряд із категорією «механізм управління грошовими потоками» вживають термін «система». Ці поняття розуміють як синонімічні [10, с. 84; 11, с. 161-162]. Наприклад, Л.В. Височіна зазначає, що система управління грошовими потоками підприємства – це сукупність цілей, задач, функцій, методів та інструментів управління, які дозволяють вирішувати проблемні питання у процесі формування позитивних і негативних грошових потоків на різних рівнях управління фінансово-господарською діяльністю підприємства під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. Ефективність управління досягається за умов отримання на виході системи управління оптимальних значень керованих елементів грошових потоків [10, с. 84].

В.А. Харченко також вживає категорію «система управління грошовими потоками». У науковому дослідженні автора зазначено, що термін «система» у звичайному розумінні означає певну кількість взаємозв'язаних і взаємозалежних частин, об'єднаних у єдине ціле. Система управління передбачає поєднання елементів управління (цілей,

задач, структури, технології, персоналу) у механізм для досягнення цілей і прийняття ефективних рішень. Система управління грошовими потоками, як будь-яка інша система, передбачає наявність входу, трансформаційного процесу і виходу. Процес управління відбувається під впливом факторів, які викликані динамікою внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства [11, с. 161-162].

При величезній значущості проведених досліджень не можна стверджувати, що специфічна сутність поняття «механізм управління грошовими потоками» розкрита повністю та безумовно. За результатами дослідження запропоновано наступне визначення поняття «механізм управління грошовими потоками» – це складноорганізована система елементів, що динамічно та циклічно, безперервно взаємодіють між собою, утворюючи групи елементів, з метою ефективного управління грошовими потоками у нестабільному ринковому середовищі, з притаманними системі властивостями гетерархії, наявній керованій та керуючій складовій, яка функціонує під впливом екзогенних та ендогенних факторів.

Запропоноване формулювання частково збігається:

- в частині ядра визначення «система елементів» з формулюваннями таких науковців як І.О. Бланк, А.В. Кравченко тощо,
- стосовно впливу на механізм ендогенних та екзогенних (внутрішніх та зовнішніх факторів) з визначеннями у працях Л.В. Височини, В.А. Харченко тощо,
- усі розглянуті вище визначення спрямовані на досягнення мети.

Суттєвими перевагами запропонованого формулювання є акцент на динамічному характері функціонування механізму управління грошовими потоками, який полягає у постійному русі як окремо елементів системи, так і циклічній безперервній взаємодії груп елементів між собою, що в сукупності утворюють складноорганізовану систему. Також підкреслюється структурна організація механізму як гетерархічна складноорганізована система, що визначає можливі її трансформації в умовах невизначеності зовнішнього економічного простору.

Функціонування механізму управління грошовими потоками підприємств доречно порівняти із годинниковим механізмом, який складається із різних елементів, що постійно рухаються та взаємодіють між собою. Така взаємодія спостерігається й у механізмі управління грошовими потоками – групи базових елементів циклічно та динамічно функціонують, утворюючи постійну взаємодію групових елементів для досягнення спільно мети.

На рис. 1 наведено графічну візуалізацію специфічних властивостей категорії «механізм управління грошовими потоками». До них належать системність (сукупність елементів, що разом функціонують як єдина цілісна система), динамічність (рух цілої системи та її окремих елементів), агрегованість (поєднання для загального функціонування), волатильність (можливість змінності та постійна зміна співпраці та співвідношення елементів системи механізму під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів тощо), індивідуальність (притаманність кожному суб'єкту господарювання власного унікального механізму управління грошовими потоками), керованість/суб'єктність (наявність суб'єкту управління та суб'єктивних відносин з керуючим органом), об'єктність (те, на що направлена діяльність суб'єкта – керована система), складноорганізованість (механізм управління грошовими потоками є складноорганізованою системою із наявними ієрархічними, гетерархічними та циклічними взаємодіями), спрямованість (вектор на досягнення мети, результату діяльності), циклічність (притаманність циклів, що повторюються та трансформуються у невизначених умовах господарювання), континуальність (постійне, безупинне функціонування системи, її елементів та груп елементів).

*Рис. 1 Специфічні властивості категорії «механізм управління грошовими потоками підприємств» та взаємозв'язки між ними
Розроблено автором*

На рис. 2 представлено основні взаємодії механізму управління грошовими потоками підприємства.

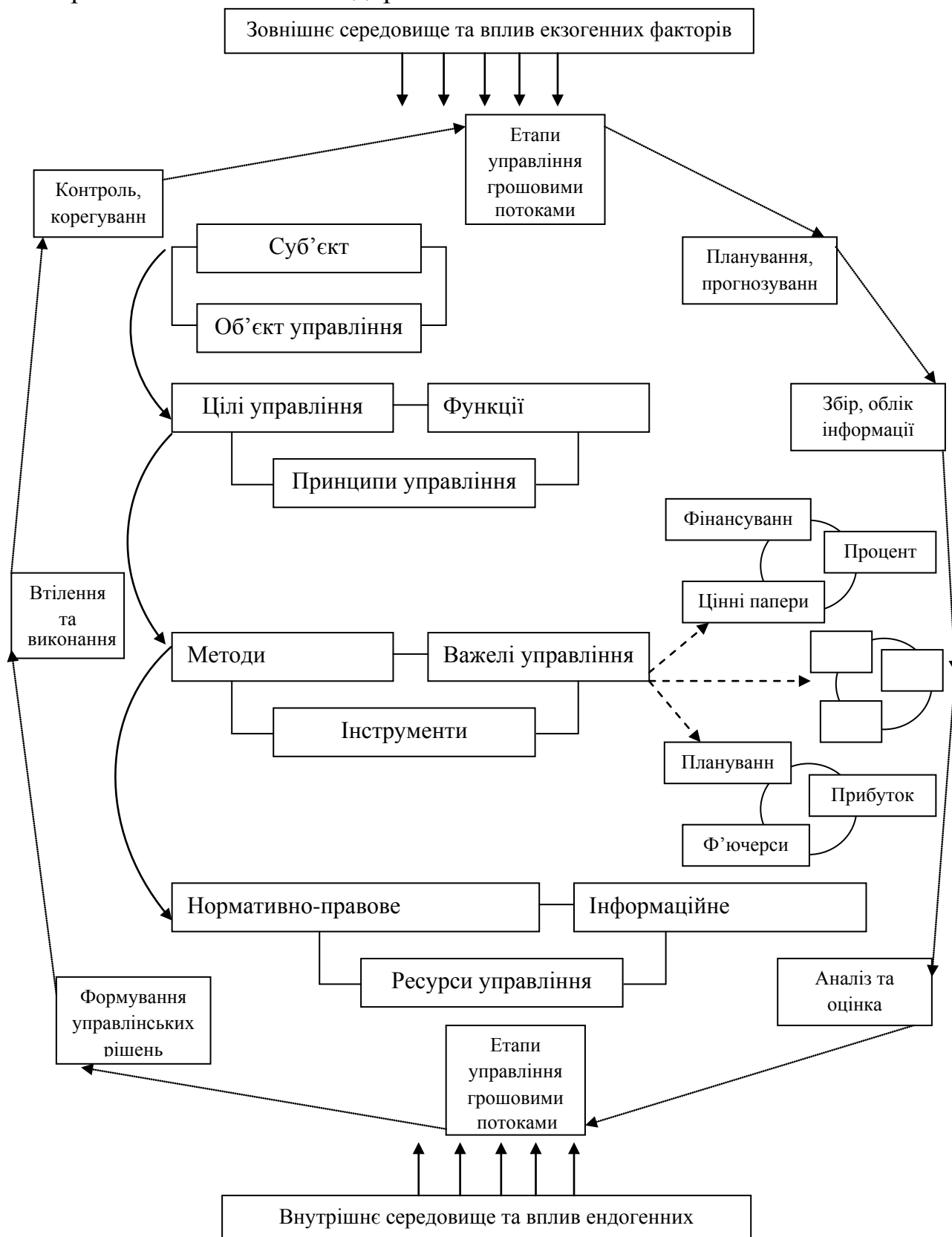

Рис. 2. Основні взаємодії механізму управління грошовими потоками підприємства
Розроблено автором

Механізм управління грошовими потоками як складноорганізована система складається з таких організаційно-функціональних базових елементів, як об'єкт управління, суб'єкт управління, нормативно-правове забезпечення, інформаційне забезпечення, ресурси, функції управління грошовими потоками, цілі, принципи, методи, важелі, інструменти. Базові елементи утворюють між собою групи, що пов'язані між собою ієрархічними та гетерархічними зв'язками.

До першої групи елементів належать керована та керуюча складові - об'єкт та суб'єкт управління. Важливим самостійним об'єктом управління є грошові потоки, які формуються на підприємстві у процесі господарської діяльності [12, с. 246]. Суб'єктами управління виступають власники, фінансові менеджери [13, с. 30], а також фінансова служба, відділи тощо.

Другу групу елементів формують цілі, принципи та функції управління. Принципи управління грошовими потоками – це основні правила діяльності, якими керуються органи управління [14, с. 57]. Серед принципів управління виділяють такі, як інформативна достовірність, збалансованість, ліквідність, ефективність, системність, інтегрованість, достовірність, динамічність, відповідність цілям підприємства, ефективність, інваріантність, індивідуальність та безперервність управління тощо.

Головною ціллю управління грошовими потоками підприємства визначають забезпечення постійної фінансової рівноваги [15, с. 137]. Тобто управління грошовими потоками спрямоване на те, щоб вхідний грошовий потік перекривав вихідний, мінімізацію касового розриву, спрямування на розвиток підприємства залишку, що утворюється внаслідок діяльності, його інвестування або вкладення у фінансовий напрямок діяльності з метою отримання прибутку тощо.

Серед функцій управління грошовими потоками можна виокремити планування та прогнозування, збір та облік інформації, аналіз та оцінка, формування управлінських рішень, їх впровадження та виконання, контроль та корегування.

Третя група елементів механізму утворена такими складовими, як методи, важелі та інструменти управління.

Фінансовий метод можна визначити як засіб впливу фінансових відносин на господарський процес. Фінансові методи діють у двох напрямках: управління рухом фінансових ресурсів та управління ринковими комерційними відносинами, пов'язаними зі зміною витрат і

результатів, з матеріальним стимулюванням і відповідальністю за ефективне використання грошових фондів. До методів належать планування, прогнозування, фінансування, інвестування, кредитування, оподаткування, страхування, оренда, лізинг, факторинг, трастові операції, матеріальне стимулювання, заставні операції, трансфертні операції, фондоутворення [4, с. 58].

Фінансові важелі – це комплекс фінансових впливів управлінської системи на господарську діяльність підприємства. До фінансових важелів відносять податки, обов'язкові платежі, норми амортизації, орендна плата, процент за кредит, норми використання коштів у бюджетних установах [7, с. 52]. Також серед важелів слід зазначити такі, як прибуток, дохід, фінансові санкції, ціна, орендна плата, дивіденди, інвестиції, курси валют, дисконт, цільові економічні фонди, вклади, форми розрахунків, франшиза, преференція [4, с. 57].

Фінансові інструменти являють собою різноманітні фінансові документи, що обертаються, мають грошову вартість, за допомогою яких здійснюються операції на фінансовому ринку [15, с. 103]. До фінансових інструментів належать грошові активи, чеки, акредитиви, векселя, залогові документи, акції, облігації, депозитні сертифікати, деривативи, валютні активи, договори перестрахування, страхові поліси тощо.

До четвертої групи належать нормативно-правове та інформаційне забезпечення, а також ресурси управління.

Інформаційне забезпечення – безперервний та цілеспрямований процес добору інформаційних показників, здійснення планових, звітних, аналітичних розрахунків, необхідних для підготовки, прийняття та реалізації фінансових рішень суб'єкта господарювання. Інформаційне забезпечення формують зовнішня інформаційна база (дані розвитку світового господарства, розвитку держави, регіону, галузі, виду економічної діяльності, стану та перспектив розвитку контрагентів, кон'юнктури фінансового ринку) та внутрішня інформаційна база (прогнози, планові показники, дані обліку, звітність та звітні показники, експертні оцінки, дані внутрішнього аудиту та контролю) [3, с. 431].

До нормативно-правового забезпечення відносять Конституцію України, закони, постанови Верховної Ради України, укази Президента, накази, розпорядження листи міністерств і відомств, статутні документи підприємства, а також інструкції, норми, нормативи, методичні вказівки тощо [13, с. 32].

Серед ресурсів можна виокремити кадрові, матеріальні, технічні, програмні, фінансові тощо.

На механізм управління грошовими потоками здійснюють вплив зовнішнє середовище з наявними екзогенними факторами, а також внутрішнє середовище та ендогенні фактори. Серед зовнішніх впливів можна виділити такі, як кон'юнктура ринку, розвиток ринкових відносин, вступ до зовнішніх економічних, фінансових, політичних союзів, кризові явища тощо. До внутрішніх факторів відносять суб'єктивну та об'єктивну складові, ділову репутацію, виробничий цикл товарів, структуру капіталу, майна, інвестиційну привабливість тощо.

Графічна візуалізація механізму управління грошовими потоками, що відображена на рис. 2, демонструє взаємодію його елементів: перша група елементів є первинним блоком, функціонування якого впливає на другу групу елементів. Друга група елементів у свою чергу впливає на роботу третьої групи. Третя група елементів впливає на четверту – і цей процес є континуальним, постійним, циклічним, динамічним, що і визначає ефективність механізму управління грошовими потоками в цілому.

Ці процеси відбуваються на різних етапах управління грошовими потоками, які у свою чергу постійно повторюються та є циклічними.

Поряд із цим функціонування кожного елементу групи є унікальним та специфічним для кожного конкретного підприємства. Наприклад, склалась специфічна господарська ситуація і відбувається управління рухом фінансових ресурсів методом фінансування, важелем є проценти, а інструментом – цінні папери. У той же час методом планування шляхом використання ф'ючерсних контрактів йде вплив на формування прибутку тощо. І такі комбінації методів, важелів та інструментів є унікальними, специфічними у часовій та просторовій конкретності, що постійно змінюється під впливом зовнішніх і внутрішніх процесів, при наявних обмежених ресурсах, забезпеченні тощо.

Саме така характеристика взаємодії механізму управління грошовими потоками відповідає наведеним специфічним властивості категорії – динамічному характері, складноорганізованій гетерархічній системі, керованій та керуючій складових, спрямованості, індивідуальності, агрегованості, континуальності, при функціонуванні у нестабільних умовах господарювання.

Висновки. Існуючі формулювання поняття «механізму управління грошовими потоками» містять певні недосконалості, пов'язані із розбіжностями у розумінні вихідних понять механізму з поєднанням різних принципів декомпозиції його структури. Удосконалення формулювання механізму управління грошовими потоками ґрунтується на його розуміння як складноорганізованої системи елементів, що динамічно та циклічно, безперервно взаємодіють між собою, утворюючи групи елементів, з метою ефективного управління грошовими потоками у нестабільному ринковому середовищі, з притаманними системі властивостями гетерархії, наявній керованій та керуючій складовій, яка функціонує під впливом екзогенних та ендогенних факторів.

Таке розуміння сутності механізму управління грошовими потоками дало змогу виокремити такі специфічні властивості даної категорії, як системність, динамічність, агрегованість, волатильність, індивідуальність, керованість/суб'єктність, об'єктність, складно-організованість, направленість, циклічність, континуальність.

Основні взаємодії елементів механізму виникають з урахуванням цих властивостей та є підставою виокремлення їх стійких груп.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тридід О.М. Методичний підхід до оцінювання ефективності управління грошовими потоками підприємства [Текст] / О.М. Тридід, К.В. Орехова // Наука й економіка. – 2009. – № 4 (16), Т.1. – С.147–154.
2. Єрешко Ю.О. Сутність і структура механізму управління грошовими потоками підприємства / Ю.О. Єрешко // Економічний вісник НТУУ «КПІ» : збірник наукових праць. – 2011. – № 8. – С. 20-25.
3. Фінанси: Підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
4. Фінанси: Навч. посіб. / О.П. Близнюк, Л.І. Лачкова, В.І. Оспішев та ін.; За ред. В.І. Оспіщева. – К.: Заня, 2006. – 415 с.
5. Венгер В.В. Фінанси: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / В.В. Венгер. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 423 с.
6. Фінанси: Навч. посіб. / В.С. Загорський, О.Д. Вовчак, І.Г. Благун, І.Р. Чуй. – К.: Знання, 2006. – 247 с.
7. Буряк П.Ю., Смолінська С.Д., Татарин Н.Б. Фінанси: Підручник. – К.: «Хай-Тек Прес», 2010. – 392 с.

8. Бланк И.А. Управление денежными потоками. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. – 736 с.
9. Рябущиць А. Особливості організації управління грошовими потоками вітчизняних підприємств [Електронний ресурс] / А. Рябущиць // «ECONOMICS & MANAGEMENT 2011» (EM-2011), 24-26 NOVEMBER 2011, LVIV, UKRAINE. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/24334/1/91-Ryabuschyts-262-263.pdf>
10. Височіна Л.В. Теоретичні засади управління грошовими активами підприємства / Л.В. Височіна // Вісник НТУ «ХПІ». – 2014. – № 65 (1107). – С. 79-87.
11. Харченко В.А. Система управління грошовими потоками підприємства [Текст] / В. А. Харченко // Вісник економічної науки України. – 2011. – №1. – С. 161-164.
12. Нагайчук В.В. Управління грошовими потоками підприємства / В.В. Нагайчук // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – № 1 (52). – С. 245 – 249.
13. Момот Т.В., Безугла В.О., Тараруєв Ю.О., Кадничанський М.В., Чалий І.Г. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. / за ред. Момот Т.В. – Київ: Центр учбової літератури, 2011. – 712 с.
14. Калетнік Г.М., Ціхановська В.М. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. – К.: «Хай-Тек Прес», 2010. – 320 с.
15. Бланк И.А. Управление денежными потоками. – 2-е изд., перераб. и доп. / Бланк И.А. - Киев: Ника-Центр, 2007. – 752 с.
16. Кравченко А.В. Планування та прогнозування як основні складові процесу управління грошовими потоками на підприємстві / А.В. Кравченко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 7 (146). – С. 64 – 69.